

EĞİTİMDE PROGRAM DEĞERLENDİRMEDE YENİ YAKLAŞIMLAR ve MODELLER

Doç.Dr. Salih UŞUN

Mugla Üniversitesi

Eğitim Fakóltesi

Eğitim Bilimleri Bölümü

Email: susun@mu.edu.tr

ÖZET

Değerlendirme öğretmenlerin bir program veya öğretim yaklaşımının planlandığı gibi uygulanıp uygulanmadığına karar vermelerine ve programın belirlenmiş amaç ve hedeflerine ulaşma derecesini belirlemelerinde karar vermelerine yardımcı olan oldukça önemli bir yardımcı araçtır. Belirli sonuçların program etkinlikleri sonucu ortaya çıktığını öne süren bütün değerlendirmeler bir dış veya iç bir modele dayanır. Literatür taraması modeline uygun olarak gerçekleştirilmiş olan bu çalışmada toplam 36 tane program değerlendirme yaklaşımı ve modeli temel özellikleri ile tanıtılmaktadır;

NEW PROGRAM EVALUATION APPROACHES and MODELS in EDUCATION

Associate Prof.Dr. Salih UŞUN

Mugla University

Faculty of Education

Department of Educational Sciences

Email: susun@mu.edu.tr

ABSTRACT

There are several ways of gathering evidence to determine the outcome of a program. Evaluation is a tool which can be used to help teachers judge whether a curriculum or instructional approach is being implemented as planned, and to assess the extent to which stated goals and objectives are being achieved. Every evaluation that asserts that certain results flow from program activities is based on a approach and model, whether implicit or explicit. This study, of which data collection method is the literature search, introduces the main characteristics of total 36 approaches and models of program evaluation.

Key Words: Program evaluation; model; approach;comparison.

GİRİŞ

Sistem yaklaşımının eğitim alanına uygulanması sonucu eğitim; girdi,süreç,çıkıtı ve kontrol öğelerinden oluşan bir “sistem” olarak görülmeye başlamıştır. İşte bu sistemin devamlılığını sağlayabilmek ve sistemin çıktılarına bakarak işleyiş hakkında bilgi edinmek ve karara varabilmek için yapılan çalışmalar “değerlendirme” olarak adlandırılmaktadır. Eğitim etkinliklerinin değerlendirilmesi oldukça eski bir geçmişe sahip olsa da, sistematik program değerlendirme etkinliklerinin örgün eğitimin yaygınlaşması ve test tekniklerinin gelişmesi ile başladığı söylenebilir.

EĞİTİMDE PROGRAM DEĞERLENDİRME YAKLAŞIM ve MODELLERİ

Literatür taraması modeline uygun olarak gerçekleştirilmiş olan bu çalışmada toplam 36 tane eğitim programı değerlendirme yaklaşımı ve modeli temel özellikleri ile tanıtılmaktadır;

1.Geleneksel Değerlendirme Modeli:Bilimsel yöntemlerin program değerlendirmelerine uygulanması sonucu geleneksel değerlendirme modeli ortaya çıkmıştır .Geleneksel değerlendirme; değerlendirmeciden objektif ve tarafsız olmasını ve sonuca odaklanmasını istemektedir.

2.Tyler’ın Hedefe Dayalı Değerlendirme Modeli :Tyler’e göre, değerlendirmenin amacı, bir eğitim programına verilen bilgilerin değerlendirilmesinden çok , programın hedefleri arasında bir karşılaştırma yapmaktır. Tyler’ın programın hedeflerini ön planda tutma yaklaşımı ,birbirini etkileyen öğrenme sistemlerinin tasarımları da dahil olmak üzere eğitimin bir çok yönlerini etkilemiştir. Hedeflerin tanımlanması, hemen hemen tüm öğretim tasarımı modellerinde temel bir etkidir.

3.Sistemlere Dayalı Değerlendirme Modelleri :Bu modeller,özellikle hangi değerlendirme sorularının,kime, ne zaman ve nasıl sorulacağını belirlemek açısından fayda sağlamaktadırlar. Sistemlere dayalı program değerlendirme

modelleri;1)Stufflebeam'in orijinal sistemlere dayalı modeli(CIPP model) ve 2) Dick ve Carey'in öğretime dayalı tasarım modeli olmak üzere iki çeşittir.

3.1. Stufflebeam(CIPP) Modeli:Program değerlendirmede oldukça yaygın bir biçimde kullanım alanı bulan yönetim modellerinden birisi de Stufflebeam'in orijinal sistemlere dayalı CIPP modelidir. Bu modelin dört temel aşaması şunlardır; 1)Koşullar ve çevrenin değerlendirilmesi; 2) Girdinin değerlendirilmesi; 3)Sürecin değerlendirilmesi ve 4) Ürünün değerlendirmesi.Stufflebeam(2002) orijinal sistemlere dayalı modelinde yer alan dört aşamaya daha sonra bir beşinci aşama (son değerlendirme: (metaevaluation)daha eklemiştir.

3.2. Dick ve Carey Modeli :Bir çok öğretimsel tasarım modeli sistemlere dayalı Dick ve Carey modeli ile benzer özelliklere sahiptir. Bu modelin her aşamasında değerlendirme ölçütlerini, öğretimin tasarım ve uygulama aşamalarında kullanılan öğrenme teorileri ve prensipleri oluşturmaktadır.Bu ölçütler kullanılarak, mevcut eğitimi değerlendirmek ve sorgulamak için programı dışarıdan değerlendirenler (external evaluators) tarafından birtakım yeni kurallar ortaya konulabilir.

4. Katılımcı Değerlendirme Modelleri: İlgili literatürde yer alan katılımcı değerlendirme modelleri şunlardır:

4.1.Paydaşlara dayalı değerlendirme (Stakeholder-based evaluation (SBE))

4.2.Yetkilendirme değerlendirmesi(Empowerment Evaluation(EE))

4.3.Kendi kendine değerlendirme (Self-Evaluation(SE))

5.Pragmatik Değerlendirme Modelleri: Son zamanlarda ilgili literatürde sıklıkla adından söz ettiren program değerlendirme modellerinden bir tanesi de pragmatik değerlendirme modelidir.Pragmatik program değerlendirme modeli,yukarıda sözü edilen ikili tartışmalara girilmemesi, hatta bu tartışmalarda ortaya çıkan zıt yaklaşımların birbirleri ile uzlaştırılması gerektiği düşüncesini savunan bir program değerlendirme modelidir.

6.Gerçekçi Değerlendirme Modeli :Bu modelin önde gelen savunucuları olan Henry, Julnes ve Mark (1997) ve Mark, Henry ve Julnes (2000) realizmin(gerçekçiliğin) doğuşu adını verdikleri bu pragmatik modelin kuramsal

temelini ortaya koyarak, söz konusu modelin geçerliliğinin artmasında önemli rol oynamışlardır.

7.Deneysel Değerlendirme Modelleri : Program değerlendirme modelleri arasında yaygın bir biçimde kullanım alanı olan deneysel değerlendirme modelinden, eğitim ve öğretim etkinliklerinde de değerlendirme ve araştırmaya yönelik olarak oldukça yararlanılmaktadır.Campbell ,Stanley, Rossi , Freeman, Tate,House, Fitz-Gibbon,Morris, Gage ve Scarag deneysel değerlendirme modelinin tanınmış temsilcileri arasında yer almaktadırlar.

8.Patton'un Niteleyici Değerlendirme Modeli: Patton, programı uygulamaya koyma sürecinde yer alan değişkenlikleri incelemek için niteleyici yöntemlerin oldukça faydalı olduklarını, ayrıca,eğer biçimlendirici değerlendirme yapmak amaçlanıyorsa; örneğin bir program ya da ürün geliştirmeye odaklanılmışsa, niteleyici yöntemlerin, özellikle de gözlemlerin önemini vurgulamıştır.

9. Yararlanmaya Odaklı Değerlendirme Modeli :Bu model programın paydaşlarının(stakeholders) tüm aşamalarında olmasa da değerlendirmenin bir çok aşamasında sürece oldukça önemli katkılar sağladıklarını savunur.Karar vericilerinin gereksinimleri ve değerlendirmenin yararını arttırmada bu gereksinimlerinin nasıl karşılanacağını açıklayıcı bir nitelik taşıyan bir modeldir.Gerçekten, “faydalılık” ve “yararlanma”, (usefulness and utilisation) program değerlendirmenin en çok bilinen ve bir çok program değerlendirme modelinde de yer alan temel kavramları(konuları)dır.

10. Stake'in Yanıtlamalı Program Değerlendirme Modeli: Stake, yanıtlamalı değerlendirmeye yönelik yöntemlerin değerlendirmede paydaşlarca (stakeholders)düzenlendiğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla da bu yöntemlerin bazen doğacı(naturalistic) ya da olağanüstü nitelikte olmaları da gayet doğaldır. Bu modelin anahtar özelliği paydaşların sorunlarını, dillerini, çevresel koşullarını ve standartlarını vurgulamaktır. Paydaşlar (stakeholders) bir programdan etkilenen farklı insanlar olarak tanımlanırlar.Bu kişiler ;yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler, ebeveynler, toplum üyeleri, program geliştiriciler ve kaynak sağlayan temsilcilerdir.

11.Çoklu Yöntemlerle Değerlendirme Modeli:Mark ve Shotland'ın yaklaşımındaki iki anahtar kavram; “üçgenlik”(triangulation)ve “birleştirme” (bracketing)dir. Ancak “Çoklu Yöntemlerle Program Değerlendirme Modeli” seçici(eklektik)bir yaklaşımı, öğretimsel girdi, işlem (süreç) ve çıktıları(sonuçları) değerlendirmek için sadece kural ve prensipler dizisinden oluşan bir değerlendirme modeli değildir.

12. Postmodern Değerlendirme Modeli: Postmodern görüş açısının eğitim teknolojisindeki başarısız olarak nitelendirdikleri bazı yeniliklerin (sinema filmleri, televizyon, programlı öğretim, eğitim-öğretim sistemleri tasarımı, bilgisayara dayalı eğitim ve bireysel öğretim vb.)her birisinde gizli politik gündemleri açığa çıkarması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Etkileşimli öğrenme sistemleri tasarımcıları Cuban ve Postman gibi eğitim teknolojisinin eleştirisini yapmalı, motivasyon kaynaklarını ve bu yöntemleri tekrar tekrar incelemeli ve tasarlamış oldukları programlar ve ürünlere yönelik alternatif bakış açıları geliştirmelidirler.

13.Katılımcı Yönlendirmeli Değerlendirme Modelleri: Bu modelleri a)Parlett ve Hamilton'un Aydınlatıcı Değerlendirme Modeli ;b)Wolf'un Muhalif(düşmanca-Adversial) Değerlendirme Modeli ve c)Quba ve Lincoln'un Dördüncü Nesil Yapılandırmacı Değerlendirme Modeli olmak üzere üç grupta ele alabiliriz:

13.1.Parlett ve Hamilton'un Aydınlatıcı Değerlendirme Modeli: Aydınlatıcı değerlendirme yeni bir programın nasıl işlediğini, farklı okullarda etkilenme şekillerini ve her bir okuldaki uygulama farklılıklarını, olumlu ve olumsuzluklarını, öğrencilerin akademik, teknik ve mesleki ve diğer gelişimlerini nasıl etkilediğini inceler ve ortaya çıkarmayı amaçlar. Programa yönetim, öğrenci ve öğretmen katılımlarım, doküman, araç-gereç ve diğer kaynakların ne kadar destek verdikleri tespit edilmeye çalışılır .

13.2.Wolf'un Karşıt (Adversial) Değerlendirme Modeli: Yasal paradigmayı program değerlendirmeye uyarlamış olan bu modellerde, programın sonuçlarının iki görüşünü temsil eden iki tane değerlendirici ekip tarafından toplanan veriye bağlı olarak durum tartışması(analizi) yapılmaktadır. Bundan sonraki aşamada

ise, hangi tarafın daha iyi bir örnek olay sergilediğine ve daha iyi bir yönetim gösterdiğine bilirkişiler tarafından karar verilmektedir.

13.3. Quba ve Lincoln'un Dördüncü Nesil Yapılandırmacı Değerlendirme Modeli: Guba ve Lincoln'un "Dördüncü Nesil Değerlendirmesi" adını verdikleri bu model nitel yapılandırmacı görüşü en iyi karakterize eden modellerin başında gelmektedir. Guba ve Lincoln, sosyal sorunların kesin çözümlerini gerçekten etkileyebilecek değerlendirme olanaklarına karşı şüpheli bir tutum içerisinde olmuşlar ve genelleştirilmiş açıklamalar yerine yerel anlayışın geçmesini önermişlerdir.

14. Mac Donald'ın Bütüncül Değerlendirme Modeli: Bu modelde öğretimin yapıldığı okul ve sınıflarda fenomenin oluşumu deneysel olarak araştırılır. MacDonald, Stufflebeam'in karar vermeye dayalı modelinden bağımsız, fakat onunla karşılaştırmalı olarak rasyonel bir normatif karar verme modeli üzerinde çalışmıştır. Ona göre değerlendirme; tayin edilmiş çerçevede algılanan, elde edilen ve iletişimi yapılan bilginin sürecidir ve eğitim kararlarını vermeye rehberlik eder. Değerlendirmede programın içeriğinde bulunan bütün unsurların ve etkili olan bütün dış faktörlerin hesap edilmesi gerekir.

15. Toplam Kalite Değerlendirme Modeli: Bu modelde öğretim süreçleri, program unsurları, öğretmen, öğrenci, yöntem ve teknikler, programı ve süreçleri etkileyen toplumsal faktörler, çevresel faktörler ve etkinliklerin temelleri, teorileri, ürünleri ve diğer ilgili etkenler değerlendirmeye alınır. Burada bir sistem yaklaşımı kullanılarak bütün unsurların etkileşim şekilleri, ilişkileri, ilkeleri ve nitelikleri ortaya çıkarılır. Değerlendirme bir araştırma süreci olarak düşünülür. Bu anlamda öğrenme öğretme faaliyetleri ile ölçme ve değerlendirme el ele gitmek zorundadır.

16. Niteliksel/Antropolojik Değerlendirme Modelleri: Bu modelleri: 1. Stake'in Uygunluk (Countenance) Modeli; 2. Scriven'in Hedefsiz Değerlendirme Modeli ve 3. Eisner'in Eğitsel Eleştiri Değerlendirme Modeli: olmak üzere üç grupta ele alabiliriz:

16.1. Stake'in Uygunluk (Countenance) Modeli: Robert Stake tarafından 1967 yılında geliştirilmiştir. Değerlendirmenin iki yüzü vardır: tasvir etme ve karar

verme. Değerlendirmede iki tür veri toplanır: değerlendirmecinin tasviri gözlemleri ve değerlendirilecek faaliyetlerle ilgili uygun ölçütlerin listesi. Sonunda iki veri mukayese edilerek, hedeflenen amaçlara ulaştırmaya uygunluk açısından farklar yorumlanır. Değerlendirme tartışmasında Robert Stake, düzenli ve düzensiz değerlendirmeyi birbirinden ayırır. Stake, değerlendirmeye dayalı bilgilerin girdi,süreç ve çıktı olarak üç boyutta düzenlenebileceğini belirtmiştir.

16.3. Scriven'in Hedefsiz Değerlendirme Modeli: Michael Scriven tarafından 1972'de geliştirilmiştir. Tümevarım yoluyla değerlendirme: programın çıktılarını inceler ve bunların istenen hedeflere uygun olup olmadığını anlamaya çalışır. Bu model, bir programın istenilen sonuçlarından çok, gerçek sonuçları üzerinde odaklanmaktadır. Hedefsiz değerlendirme modelinde, değerlendiricinin program ekibi ve yöneticileriyle çok az bir bağlantısı vardır ve ayrıca değerlendirici programın amaç ve hedeflerinden de habersizdir.

16.3.Eisner'in Eğitsel Eleştiri Değerlendirme Modeli:Bu model, 1975 yılında Eisner tarafından geliştirilmiştir. Eğitsel eleştirci modeli diğerlerinden farklı olarak niteliksel incelemeye ağırlık vermektedir. Bu modelde yeni bir program uygulandıktan sonra, programın niteliksel sonuçları hakkında bilgi toplanması söz konusudur. Eisner program değerlendirmeyi güzel sanatlardaki değerlendirmeye benzetmektedir. Eleştirme yeteneğine sahip kişiler tarafından benzer şekilde değerlendirilebilir.Modelin betimleme, yorumlama ve değerlendirme olmak üzere üç temel boyutu vardır.

17. Metfessel-Michael Değerlendirme Modeli:1960'ların sonlarında Metfessel ve Michael değerlendirme sürecini sekiz adımda açıklamışlardır; Değerlendirme uzmanları;eğitim dünyasındaki öğretmenler, yöneticiler, öğrenciler ve sıradan vatandaşların dolaylı ya da doğrudan değerlendirmede yer almasını sağlamalı;Genelden özele doğru aşamalı olarak sıralanan hedeflerin yoğun paradigmasını geliştirmeli;İkinci maddede oluşturulan özel hedefleri programda uygulanabilir bir biçime dönüştürmeli;Belirlenen hedeflerin dışında programın etkililiğini bireyler üzerinden ölçebilecek ölçme araçları geliştirmeli;Programın uygulandığı sürece, test ve diğer uygun araçları kullanarak düzenli gözlemler yapmalı;Toplanan bilgileri analiz etmeli;Programı felsefi anlamda

değerlendirebilmede kullanılabilir standartlar ve değerleri açıklamalıdır. Toplanan bilgilere dayanarak programın ileriye yönelik uygulanabilirliği konusunda öneriler geliştirmek söz konusu olur. Programın temellerinden olan genel hedefler, özel hedefler, yaşantılar ve araç-gereçlerin genel değerlendirilmesi yapılmalıdır.

18.Provovs'un Farklar Yaklaşımı İle Değerlendirme Modeli:Malcolm Provovs tarafından geliştirilen bu model sistem yönetimi kuramına dayalı değerlendirmeyi beş evreye ve dört bileşene ayırır. Bu dört bileşen; Program standartların belirleme, Program edimini (performans) belirleme, Edim ile standartları karşılaştırma ve Edim ile standartlar arasında bir farklılığın olup olmadığını belirlemedir. Farklılıklar mevcut olduğunda karar vericiler karar vermede anahtar kişilerdir.

19. Bennet'in Program Değerlendirme Modeli :Bennett program değerlendirme modeli, çiftçi eğitim programının ne denli başarılı olduğunu 7 aşamada toplanan verilerle ortaya koyan bir modeldir. Neyin değerlendirileceği sorusunun yanıtı genel olarak program sonuçları ve programda kullanılan bilgi dağıtım yöntemlerinin etkinlik dereceleri olmaktadır.Program sonuçlarının değerlendirilmesinde Bennett modelinde yer alan her bir aşamayla ilgili sonuçlar başlangıçta aynı aşamalar için belirlenen hedeflerle karşılaştırılır. Program değerlendirme işlemi için kullanılacak veriler değişik yollarla sağlanabilmektedir. Bunların belli başlıları yüz yüze anket, mülakat, posta yoluyla anket ve telefon yoluyla veri toplama.

20.Tüketici-Odaklı Model: Tüketicinin rekabet halindeki program veya ürünlerden birisini seçmesinde yardımcı olmayı amaçlayan bir program değerlendirme modelidir. "Tüketici Raporları" bu program değerlendirme modeli için iyi bir örnek oluşturmaktadır.

21.Uzman/Akreditasyon Modeli: Uzman/Akreditasyon modeli programın niteliği hakkında yargıda bulunmak için bir uzmanın görüşüne başvurulması gerektiğini savunan bir program değerlendirme modelidir. Bu modelin temel amacı , programın niteliğini profesyonel bir bakış açısıyla inceleyip, değerlendirmektir.

22. Teori-merkezli Program Değerlendirme Modeli: Metodolojik konulardan çok teorik konulara önem veren bir program değerlendirme modelidir. Modelin temel amacı: *“program mantığı veya teorisini, program gelişimi ve etkisini anlamaya yönelik bir değerlendirmenin temeli olarak kullanmaktır”*.Teori-merkezli Program Değerlendirme Modeli şu temel sorulara yanıt bulmaya çalışır: 1) “Program nasıl çalışmalıdır ?” 2) “Programın geliştirilmesi ve uygulanmasının temelinde yer alan varsayımlar nelerdir?”

23. Örgütsel Öğrenme Modeli :Değerlendirme, bazı değerlendirmeciler tarafından işyerinde öğrenmeyi hızlandırıcı bir etkinlik olarak kabul edilmektedir Örgütsel Öğrenme Modeli’ne göre program değerlendirme, kuruluş üyelerinin katıldığı ve değerlendirme konularının çevresinde gelişen sosyal bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. İşyerinde öğrenme açısından geniş bir uygulama alanı bulunan bu model şu soruya yanıt bulmaya çalışır: “Birey ,çalışma ekipleri ve örgütlerin genel bilgi ve öğrenme gereksinimleri nelerdir?”.

24. Karakutu(Black Box) Program Değerlendirme Modeli :Program girdisini dikkate almadan program çıktısını inceleyen,ürüne dayalı bir program değerlendirme modelidir.Amaç programın etkilerini belirlemektir.Programın amaçlarına ulaşip ulaşmadığını ortaya koyar.Bir şeyin etkili veya etkisiz olma nedenlerini dikkate almaz.Örnek Soru:Öğrencilerin standart test puanları, dönemin başından sonuna kadar bir gelişme gösteriyor mu ?

25.Grup Değerlendirme Modeli: Grubun başarı veya başarısızlığının bileşimi olan bir görüş bildirmek için,genel değerlendirme çalışmalarında genel konu ve temalı bir dizi projeyi işe koyan,sürece dayalı bir değerlendirme modelidir.Amaç grubun dersleri ve ders örneklerini tanılayarak programları geliştirmektir.

26. Çevre ve Koşulları Değerlendirme Modeli: Var olanla, var olması istenen arasındaki zıtlıkları açıklayan,gereksime dayalı bir program değerlendirme modelidir.Gerçekleştirilememiş gereksinimler ve kullanılmamış fırsatların analizi yoluyla bir programlama mantığı geliştirmeyi amaçlar.Kuramsal temelinin gereksinimlere dayalı olarak oluşturulmuş olması ,programın etkisini de artırmaktadır.Ancak gereksinimleri kabul etmede veya açıkça ifade etmede programın hedef kitleyi başarısız olabilir.

27.Girdi Değerlendirme Modeli: Hedeflere ulaşmak için stratejilerin güçlü ve zayıf yönlerini açıklayan,sürece dayalı bir program değerlendirme modelidir.Programın yeteneklerini tanılama ve belirlemeyi amaçlar.Program stratejisi ve tasarımına rehberlik etmede yararlı olan bilgiyi sağlar.Eğer öncelikler ortaya konulmamışsa ve bilinmiyorsa bu modelin uygulanması zor olabilir.

28.Ürün Değerlendirme Modeli:Mevcut program çıktıları ile istenilen program çıktılarının karşılaştırılmasını esas alan ürüne dayalı bir program değerlendirme modelidir.Program hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığını belirlemeyi amaçlar.Anlaşılması,geliştirilmesi ve uygulanması genellikle kolaydır.Programın mevcut yapısı ve gözlenen çıktıların ortaya çıkmasına neden olan şeylere ilişkin bilgi eksikliği bu program değerlendirme modelinin sınırlılığıdır.

29.Performans Değerlendirme Modeli:Önceden belirlenmiş performans göstergelerine dayalı olarak program sonuçlarını belirlemeyi esas alan ürüne dayalı bir program değerlendirme modelidir.Programın bir sonucu olarak davranış değişikliklerini tanımlamayı amaçlar.Programın hedef kitlesi için performans ölçütlerini belirler.

30.Süreç Değerlendirme Modeli:Programın güçlü ve zayıf yönlerini anlamak için, iç dinamiklere ve gerçek işlemlere odaklanan sürece dayalı bir program değerlendirme modelidir.Çıktının bizzat kendisinden çok, nasıl ortaya çıktığını incelemeyi amaçlar.Program geliştirmenin gelişim aşamasında geri bildirim sağlar .Ancak Bir programın başarılı veya etkili olup olmadığını açıklamaz.

31.Teoride Dayalı Değerlendirme Modeli :Bir programın çalışma biçimine yönelik olarak bir model,teori veya felsefeye dayalı değerlendirmeyi esas alan sürece ve ürüne dayalı program değerlendirme modelidir. Programı etkileyen ve işleten nedensel ilişkileri belirlemeyi amaçlar.Bilimsel bilginin sürekli gelişen yapısına katkıda bulunabilecek değişkenleri ve sonuçları seçmenin mantığını açıklar.Sonuçlar teorinin doğru veya kabul edilir olup olmadığına bağlıdır.

32.Maliyet/Yarar Analizi Değerlendirme Modeli: Program fiyatlarını ve çıktılarını parasal değerlerle karşılaştıran,etkililiğe dayalı bir program değerlendirme modelidir..Bu modele göre , birçok çıktının parasal karşılığını belirlemek ve genel olarak fiyatlarını ve yararlarını açıklamak zordur.

33.Değerlendirme Araştırması Modeli:Bireysel programların değeri konusunda hüküm vermekten çok, programın etkililiği hakkında genel bir bilgi veren,çıktıya dayalı bir program değerlendirme modelidir.Kavramsal yarar açısından bilgi vermeyi amaçlar.Objektiflik ve bilimsel kararlılığı açıklar.Ancak istatistiksel açıdan anlamlı olmayan bulgular mutlaka grup ortalamalarının eşit veya programın etkisiz olduğunu göstermez.

34.Etki Değerlendirme Modeli:Programın hedef kitlesi üzerindeki etkisini inceleme konusu yapan , ürüne(çıktıya) dayalı bir program değerlendirme modelidir.Doğrudan veya dolaylı bir biçimde programın etkilerini açıklamayı amaçlar.Belirli bir soruna çözüm bulmak için bir programın kullanılışılığını test eder. Ancak Sosyal Bilimlerde nedensellik kurmak zordur.

35.Uygulama Değerlendirmesi Modeli:Programın sanıldığı kadar işlevsel ve etkili olup olmadığını inceleme konusu yapan ,sürece dayalı bir program değerlendirme modelidir.Program tasarımı ve uygulanması arasındaki farklılıkları belirlemeyi amaçlar.Uygulama stratejilerinin tam olarak belirgin olmadığı durumlarda program süreçlerini inceleme konusu yapar. Ancak programın etkili olup olmadığına ilişkin herhangi bir bilgi vermez

36. DİĞER PROGRAM DEĞERLENDİRME MODELLERİ

İlgili literatürde yer alan diğer program değerlendirme modelleri şunlardır:

1.Simülasyon(Benzeşim)Modelleri;2.Girdi - çıktı Modelleri;3.Mikro-ekonomik Analiz Modeli;4. Makro-ekonomik Modeller;.5. İstatistiksel Modeller; 6. Dört Seviye Modeli (The Four-Level Model);.7.Mantık Modelleri (Logic Models).

SONUÇ

Belirli sonuçların program etkinlikleri sonucu ortaya çıktığını öne süren bütün değerlendirmeler bir dış veya iç bir modele dayanır. Eğer değerlendirmeci, programın gözlenen sonuçları nasıl ortaya çıkartmış olduğunun temelinde yer alan teoriyi bilmiyorsa, karanlıkta çalışmış gibi olur ve güvenilir bir şekilde bu sonuçları programa genellemez. Elbette bu program değerlendirme girişiminin daha başında modelin tam olarak oluşturulması gerektiği anlamına gelmemektedir. Üstelik değerlendirme ekibinin bilgisi arttıkça model ayrıntılı bir

biçimde gözden geçirilip , analiz edilebilir. Günümüzde çeşitli eğitimciler tarafından geliştirilen ve programın hem niceliksel hem de niteliksel yönlerine e ağırlık veren program değerlendirme modelleri bulunmaktadır. Bu modellerin önemli bir kısmı geniş kapsamlı program değerlendirme sırasında ortaya konmuştur. Program değerlendirme modelleri büyük ölçüde program geliştirme yaklaşımına göre farklılık göstermektedir. Ayrıca her bir modelin yanıtlamaya çalıştığı temel(örnek) soru da farklıdır.Literatür taraması yöntemini esas alan betimsel nitelikteki bu çalışmada 36 tane program değerlendirme modeli ana hatları ile tanıtılmaya çalışılmıştır. Program geliştirmedeki çeşitlilik nedeniyle program değerlendirme için de tek bir model önermek mümkün değildir. Program değerlendirme araştırmalarında araştırmacılar kendi amaç ve koşullarına en uygun modeli seçebilir ya da modellerden yararlanarak yeni bir model geliştirebilirler.

KAYNAKÇA

Brandon, P. R. (1998). Stakeholder participation for the purpose of helping ensure evaluation validity: Bridging the gap between collaborative and non-collaborative evaluation. American Journal of Evaluation, 19(3), 325-337.

Caulley, D.N. (1993) "Overview of approaches to program evaluation: The Five Generations" in Guthrie, J. (Ed.) The Australian Public Sector: Pathways to Change in the 1990s. Sydney, IIR Conferences. pp. 124 - 133.

Cockerill, R., Myers, T., & Allman, D. (2000). Planning for community-based evaluation. . American Journal of Evaluation, 21(3), 351-357.

Demirel, Özcan. (2004). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Dick, W., Carey, L., and Carey, J. O. (2004). The systematic design of instruction (6th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.

- Dick, W., & Carey, L. M. (1991). Formative evaluation .In L. J. Briggs, K. L. Gustafson, & M. H. Tillman (Eds.), Instructional design: Principles and applications (pp. 227-267). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Eisner, E. W. (1977). On the uses of educational connoisseurship and criticism for evaluating classroom life. Teachers College Record, 78 ,345-58.
- Eisner, E. (1994). The educational imagination. New York:, NY: Macmillan.
- Erden, Münire.(1998). Eğitimde Program Değerlendirme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fetterman, D. (1995) "Empowerment Evaluation: An introduction to theory and practice." In Fetterman, D.M., Kaftarian, S.J. & Wandersman, A. (ed.s). Empowerment Evaluation: Knowledge and tools for Self-Assessment & Accountability. Thousand Oaks, Ca., Sage.
- Gagné. R. M.. Briggs, L. J., and Wager, W. W. (1992). Principles of instructional design, fourth edition. Fort Worth, TX: Harcourt, Brace Jovanovich College Publishers.
- Guba E.G. & Lincoln Y.L. (1990) "Fourth Generation Evaluation: An `interview' with Egon Guba and Yvonna Lincoln" Evaluation Journal of Australasia, vol. 2, (3), pp. 3 - 14.
- Guttentag, E.L. & Struening, M. (Eds) (1975). Handbook of Evaluation Research. vol. 1, Beverly Hills, Sage.
- Harrison, M.I. (1994). Diagnosing Organizations: Methods, Models and Processes. 2nd ed. Thousand Oaks, Sage.

Hlynka, D., & Belland, J. C. (1991). Paradigms regained: The uses of illuminative, semiotic, and post-modern criticism as modes of inquiry in educational technology: A book of readings. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Hlynka, D., & Yeaman, A. R. J. (1992). Postmodern educational technology. ERIC Digest. Inquiry Paradigms and Evaluation Model.

Johnson, R. L., Willeke, M. J., & Steiner, D. J. (1998). Stakeholder collaboration in the design and implementation of a family literacy portfolio assessment. American Journal of Evaluation, 19(3), 339-353.

Kirkpatrick, D. L. (1998). Another look at evaluating training programs. Alexandria, VA: American Society for Training & Development.

Kirkpatrick, D. (1994). Evaluating training programs: The four levels. San Francisco: Berrett-Koehler.

McLean, I. (1991). "Meta-evaluation - Determining quality and utility". Paper on the On-going Issue: Ethics and Standards in Evaluation, reviewed at the National Evaluation Conference, Adelaide, Australasian Evaluation Society and the State Print of S.A., Vol. 2.

Owen, J. M., & Rogers, P. (1999). Program Evaluation Forms and Approaches. Newbury Park, CA: Sage.

Patton, M.Q. (1987) .How to Use Qualitative Methods in Evaluation. Newbury Park, California, Sage.

Patton, M.Q. (1990). Qualitative Evaluation and Research Methods. Newbury Park, California, Sage.

Patton, M.Q. (1997). Utilization - focused Evaluation: The new century text. Newbury Park, California, Sage.

Pratt, C. C., McGuigan, W. M., & Katzev, A. R. (2000). Measuring program outcomes: Retrospective pretest methodology. American Journal of Evaluation, 21(3), 341-349

Preskill, H., & Torres, R. T. (1999). Evaluative inquiry for learning in organizations. Thousand Oaks, CA: Sage.

Quintanilla, G., & Packard, T. (2002). A participatory evaluation of an inner-city science enrichment program. Evaluation and Program Planning, 25, 15-22.

Scriven, M. (1974). Standards for the evaluation of educational programs and products. In G. D. Borich (Ed.), Evaluating educational programs and products (pp. 5-24). Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Scriven, M. (1993). Hard-won lessons in program evaluation San Francisco: Jossey-Bass.

Stake, R.E. (1980). "Program Evaluation, particularly responsive evaluation" in Dockrell, W.B. & Hamilton, D. (eds.) Rethinking Educational Research, London: Hodder & Stroughton, pp. 72 - 87.

Stake, R. E. (1990). Responsive evaluation .In H. J. Walberg & G. D.Haertel (Eds.), The international encyclopedia of educational evaluation (pp. 75-77). New York: Pergamon Press.

Stufflebeam, D.L. (1971). "The relevance of the CIPP evaluation model for educational accountability". Journal of Research and Development in Education, 5, pp. 19- 25.

Stufflebeam, D.L., Foley, W.J., Gephart, W.J, Guba, E.G., Hammond, R.L. Merriman, H.O. & Provus, M.M. (1971). Educational Evaluation and Decision Making. Itasca, Ill.: F.E. Peacock.

Stufflebeam, D. L. and Shinkfield, A. J. (1990). Systematic Evaluation. Boston, MA: Kluwer-Nijhoff.

Stufflebeam, D. L. (2002). CIPP evaluation model checklist: fifth installment of the CIPP model. Kalamazoo, MI: The Evaluation Center. Available at: <http://www.wmich.edu/evalctr/checklists/cippchecklist.htm>

Torres, R. T., & Preskill, H. (2001). Evaluation and organizational learning: Past, present, and future. American Journal of Evaluation, 22(3), 387-395.

Tyler, R. W. (1966). *New dimensions in curriculum development*. In Ely, D. P. and Plomp, T. (Eds.) (1996). Classic writings on instructional technology. Englewood, CO: Libraries Unlimited.

Variş, Fatma.(1997). Eğitimde program geliştirme. (7. baskı). Ankara: Alkım Yayıncılık.

Wilson, B. G. (1998). The postmodern paradigm. In Dills, C. and Romiszowski. (Eds.), Instructional development paradigms. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.

Wilson, B, Teslow, J. and Osman-Jouchoux, R. (1998). The impact of constructivism (and postmoderism) on ID fundamentals. In Seels, B. (Ed.), Instructional design fundamentals: A review and reconsideration. Englewood Cliffs, NJ: Educational technology Publications.

Internet Kaynakları

<http://kisi.deu.edu.tr/ugur.altunay/2006/kuram.htm>

<http://www.wmich.edu/evalctr/pubs/ops/ops05.pdf>

<http://www.wmich.edu/evalctr/pubs/ops/>

<http://www.wmich.edu/evalctr/pubs>

<http://www.wmich.edu/evalctr/pubs/ops/ops02.pdf>

<http://www.wmich.edu/evalctr/pubs/CIPP-ModelOregon10-03.pdf>

http://www.nwrel.org/ecc/21century/publications/ost_tools.pdf

<http://www.ag.ohio-state.edu/~brick/Matrix.PDF>

<http://www.egitim.aku.edu.tr/>